

Gülçin BABAYEVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: gulchin.babayeva@mail.ru

MƏSİHI “DİVAN”ININ MÖVZU DAİRƏSİ VƏ BƏDİİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: Məsihi, divan, qəzəl, nəzirə, mövzu, eşq fəlsəfəsi, poetik fiqurlar

Giriş

XVII əsr Azərbaycan ədəbiyyatının spesifik xüsusiyyətlərini yaradıcılığında daşıyan, Nizami, Nəvai, Füzuli kimi görkəmli nümayəndələri olan klassik poeziyanın əsas ideya və mövzu istiqamətlərini, poetika sənətinin incəliklərini əsərlərində yaşadıb inkişaf etdirən söz ustadlarımızdan biri də Rükəddin Məsud Məsihidir. Həyat və yaradıcılıq illəri Səfəvi dövlətinin üç hökmdarının – Məhəmməd Xudabəndə (1578-1587), Şah Abbas (1587-1629) və Şah Səfinin (1629-1642) hakimiyyəti dövrünə düşən şairin irsi çağının təkcə ədəbi prosesinin deyil, ictimai-siyasi, sosial məsələlərinin öyrənilməsi baxımından da dəyərlidir. Məsihi bir çox hökmdarın saray həkimi olmuş, ömrünün sonunadək həkimliklə məşğul olmuşdur. Şairin təxəllüsünün də “ölülərə həyat bəxş edən” İsa Məsihin adından götürüldüyü ehtimal olunur.

Azərbaycan ədəbiyyatında Məsihi irsinin tədqiq tarixi elə də zəngin deyildir. Bu baxımdan Həmid Araslı [1], Azadə Rüstəmovə [7; 8], Əlyar Səfərli [9; 10; 11], Aynura Mahmudovanın [4] tədqiqat, ədəbiyyat tarixi və dərslərdəki oçerklərini qeyd etmək olar. Əlyar Səfərlinin “Məsihi” monoqrafiyasında şairin yaradıcılığı daha ətraflı öyrənilmiş, irsinin tədqiq tarixi işıqlandırılmış, şairin yaşadığı dövrün ictimai-siyasi, ədəbi mənzərəsi, müasirləri, Nəvai və Füzuli yaradıcılıqları ilə əlaqələri araşdırılmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, adı çəkilən mənbələrdə şairin yalnız “Vərqa və Gülşə” əsəri araşdırılmışdır.

Lakin Məsihi ədəbiyyatımızda əsasən “Vərqa və Gülşə” məsnəvisinin müəllifi kimi tanınsa da, şairin əlyazmaları aşkar edilməmiş “Danəvü Dam” (“Dən və tələ”) və “Zənbürü Əsəl” (“Arı və bal”) adlı alleqorik əsərlərinin olduğu da məlumdur [5, s.3]. Məsihi Divanının günümüze çatan və İsfahanın Mədəniyyət kitabxanasında saxlanılan yeganə əlyazması isə ilk dəfə AMEA-nın müxbir üzvü Əlyar Səfərli tərəfindən aşkarlanaraq 1998-ci ildə Tehrandə əski əlifba ilə, 2012-ci ildə isə Bakıda latın qrafikasında geniş ön söz, açıqlama və sözlüklə birlikdə nəşr edilmişdir. Alim yazır ki, “*Məsihi divanının katibi, maddeyi-tarixi bəlli deyil. Divanın xətti şikəstə və nəstəlik xətti ilə köçürülmüşdür. Divanın həcmi 220 səhifədən ibarətdir, burada müəyyən pozuntular da var. Şeyrlər divanda əlifba ilə sıralanmışdır. Qəzəllərə, qitə və rübailərə də dibaçələr daxil edilmişdir. Dibaçələr nəsr və nəzm ilə yazılan xalq dastanlarını xatırladır*” [10, s.18].

XVII əsr poeziyası, lirik şeirin əsas mövzu və ideya istiqamətləri, bədii və estetik meyarlar, ədəbi dil normaları, sənətkarlıq məsələləri baxımından Məsihi Divanı qiymətli mənbədir. Məsihi şeirlərinin dilində ilk diqqəti cəlb edən cəhət çağatay türkcəsinin elementlərinin, daha çox yönlük (-ğa, -ğə), çıxışlıq (-din) hal şəkilçilərinin, əvəzlik (min, sin) və köməkçi feillərin (iməs) bol-bol işlənməsidir. Məruz qaldığı siyasi-ictimai təzyiqlər səbəbilə vətəmindən ayrı düşmüş şair türk dilində ilk “Xəmsə” yaratmış, “Mühakimətül-lüğətəyn” əsəri ilə türk dilinin ədəbi-bədii imkanlarını sübut etmiş, Əlişir Nəvai və türk dilində “nəzmü nazik” yaratmağın mümkünlüyünü və vacibliyini bütün yaradıcılığı ilə təsdiqləmiş, Məhəmməd Füzuli ədəbi məktəbinin nümayəndəsi və davamçısı olmuşdur.

Məsihi Divanının mövzu dairəsi. Məsihi dibaçə, qəzəl, rübai və məsnəvilərdən ibarət olan Divanını Sultan Məhəmməd Xudabəndəyə ithaf etmiş və onu tərifləmişdir.

Məsihi Divanında tövhid qəzəllər diqqəti cəlb edir. Şair Tanrı nurunun sehrindən, Onun iki hərf ilə, yəni kaf və nunla (Kun – Ol!) “kövneyi” – iki dünyanı yaratdığını, ona gedən yolun çətin olsa da, bu yolun sonunda “cahilin aqıl, nadanın isə dana (bilikli, alim)” mərtəbəsinə çatdığını söyləyir və onun vəsfində Musa və İsanın belə aciz olduğu halda özünün – Məsihinin buna gücü yetmədiyini acizanə bildirir:

*Məsihi kimdurur kim eyləkay vəsfın bəyan, ya rəb,
İrürlər çün sənin vəsfında aciz Musavü İsa [6, s.56].*

Şair rübailərinin birində üzünü Tanrıya tutaraq ondan yardım istəyir, nəzminin şirinliyi üçün, camını mənə şərabı ilə doldurması, söz əhli arasında onun da adını yüksəltməsi üçün Rəbbinə dua edir:

*Ya rəb, söz ara müyəssər et kamumni,
Şirin eylə nəzmi-şəhdin kamumni,
Pür eylə məani meydin camumni,
Əhli-süxən içrə nami et namumni [6, s.189].*

Məsihi şeirləri milli adət-ənənələri, onların xalqımızın şüurundakı və həyat tərzindəki yerini öyrənmək baxımından da maraqlı və qiymətli mənbədir. Şair tez-tez xalqımızın milli bayramı olan Novruzla bağlı məqamları xatırladır, onlardan keçirdiyi əhval-ruhiyyəni, qəlbini, zəhnini narahat edən düşüncələri oxucusuna çatdırmaq üçün bədii vasitə kimi istifadə edir:

*Qərəz novruzu baramdin mənqa görmək cəmalındurur,
Mənim novruzu baramım rüxi-fərxəndə falındur [6, s.77].*

Şair üçün yarının sevimli cəmalını görmək elə Novruz bayramıdır. Sevgilisinin xoşbəxt, uğurlu üzlü fəli aşıqın Novruzudur. Maraqlıdır ki, Məsihi həm ovqatını, sevgi və məhəbbətini bildirmək üçün, həm də əksinə hicran, həsrət və kədərini çatdırmaq üçün də bayram əhval-ruhiyyəsinə müraciət edir. Birinci halda şairin keçirdiyi duyğular bayram ab-havasına uyğun olub onunla tamamlansa da, ikincidə onunla bir təzad təşkil edib dərd və qəminin böyüklüyünü daha qabarıq nəzərə çarpdırmağa xidmət edir. Digər tərəfdən də şair həm “Novruz bayramı”, həm də “eydi-bəhar” ifadəsini, yəni milli və əcnəbi qəlibi yanaşı işlətməklə leksik fondunun və dil biliklərinin əhatə dairəsi və genişliyini göstərir.

*İrür eydü bəharü elqə meyl bağü bostandur,
Mənqa ol güldin ayru bağü bostan beytül-əhzandür [6, s.75].*

Şair yazır ki, el bahar bayramını qarşılasa da, hər kəsin könlü açılıb bağa-bostana meyil etsə də, aşıqın könlü açılmır, o, yenə pərişandır, qəlbə qan, gözü giryandır, hicran dağına mübtəla olmuşdur... Bütün bunların səbəbi isə sevgilisindən ayrı düşməsidir. Bir incə məqama diqqət edək ki, keçirdiyi hissləri baharın gəlişi, bağ-bostan fonunda təsvir edən sənətkar şeirin bu ümumi mənzərəsinə uyğun olaraq sevgilisini də “gül” adlandırır.

Məsihi qəzəllərində milli oyunumuz olan Çövkən oyununun təsviri də maraqlı doğurur. Qeyd edək ki, “Qarabağ atı ilə oynanılan çövkən oyunu” 2013-cü ildə UNESCO-nun Qeyri-maddi mədəni irsinin Repräsentativ Siyahısına daxil edilmişdir. Oyunda yarışan tərəflər iki dəstəyə ayrılır və atlı iştirakçılar xüsusi alətlə topu rəqib qapısından keçirirlər. Məsihinin bir neçə qəzəlində bu oyunun məqamlarından istifadə olunmuşdur. Məsələn, aşağıdakı beytdə şair özünə müraciət edərək Allahın hökmü ilə düşmənin başının çövkən topuna çevrilməsi istəyini bildirir:

*Məsihi, istərəm kim düşməninin başını,
Eyləkay çövkən hökmi ögidə allah top [6, s.63].*

Məsihi Divanında şərti olaraq gözəlləmə adlandırma biləcəyimiz, yəni sevgilinin zahiri görkəminin vəsfinə həsr edilmiş qəzəllər də yetərincədir. Şair üçün sevgilisi bütün gözəlliklərdən üstündür, o, yarımın qara gözlərini və al üzünü görməyi çəməndə lələ və nərgizlərin seyrindən daha üstün tutur, aşıqın istədiyi nə Xızrın dirilik suyu, nə də cənnətdəki çeşmədir, o, sevgilisinin vüsalının camına "ləbtəşnə"dir (susamışdır).

Ümumiyyətlə, Məsihi qəzəllərində Xızr, İsa kimi tarixi-mifik obrazların, Məcnun və Fərhad kimi klassik aşıq obrazlarının adları tez-tez çəkilir. Bütün söz sənətkarları kimi Məsihinin də aşıq qəhrəmanı özünü onlarla müqayisə edir, aşıqlıqda və sədaqətdə, eşq cəfasına dözməkdə onlardan daha yüksəkdə olduğunu bildirir:

*Vadiyi-eşqü cünunda bu dili-aşiftəhal,
Gərçi Məcnundin ziyadə olmaya kəm həm iməs [6, s. 85].*

Şair deyir ki, eşq və cünunluq (divanəlik) vadisində halı pozulmuş, qəlbi kədərli bu aşıq Məcnundan heç də əskik deyildir.

Başqa bir beytdə isə şair yenə özünü Məcnunla qiyaslayaraq eşqin özünə müraciətlə deyir ki, Məcnun kimi başıma daş yağar, məni bu bələdan xilas et:

*Məcnunsifət başımğə yağər səngi tiftl həcr.
Ətfal həcr səngidin etgil mini xilas [6, s.88].*

Yeri gəlmişkən deyək ki, Məsihi burada təkririn maraqlı növündən istifadə edərək beytin birinci misrasının son üç kəlməsini ikinci misranın əvvəlində təkrar edərək sözün təsir effektini daha da artırmışdır.

Klassik poeziya ustalarının yaradıcılığında olduğu kimi, Məsihi şeirində də mey aşıqı kədər və qüssədən uzaqlaşdıran vasitədir. Məlumdur ki, orta əsrlər poeziyasında "şərab" sözünü birbaşa lüğəvi mənasında işlənməmişdir. Azadə Rüstəmov Füzulinin sufi görüşlərindən bəhs edərkən bu mətləbə toxunaraq yazır ki, şairin "...əsərlərində gedonik cazibələri, deyək ki, şərabı-meyi, "insana nöqsan gətirən", "əqli zail", "könlü qafil" edib, "peyğəmbər şəriatinə zəval vuran" müstəqim içki kimi deyil, "əqli nurlandıran", "insana mərifət qapılarını açan", onda "ilahi vəcd oyadan cövhər" mənasında işlətdiyini dönə-dönə qeyd etdiyinin şahidi" [2, s.402] oluruq. Müdriklik və kamilliyin zirvəsinə can atan, maddi həyatdan daha çox mənəvi yüksəlişə ucalmaq amalı ilə yaşayan filosof sənətkarlar kimi Məsihi də eşq qüssəsindən xilas olmağın yolunu şərabda görür:

*Mey tərkin etgəli düşübəm qüssə çənginə
Mey birlə qüssə çəngidin etgil mini xilas [6, s.88].*

Bu beytdə də şair təkrirdən məharətlə istifadə etməyi bacarmışdır. "Mey", "etgil", "qüssə" və "çəng" sözləri bir beytin hər iki misrasında da işlənməsinə baxmayaraq şeirə ağırlıq və yeknəsəklik gətirməmiş, əksinə ona oynaq, çevik temp verərək həm qulağa, həm də zəhnə sirayətədicisi gücünü artırmışdır.

Məsihinin aşıqanə qəzəllərində Füzulinin təsiri duyulur. Aynura Mahmudova yazır ki, "Füzuli ədəbi məktəbi əsasən qəzəl yaradıcılığına əsaslanmış və onun izi ilə gedənlərin də Füzulinin qəzəllərindən təsirlənərək yaradıcılıqlarında Füzuli sənətindən bəhrələnmişlər. Məsihi Füzuli sənətkarlığını onun həm kiçik həcmli əsərlərindən, həm də iri həcmli epik əsərlərindən ilhamlanaraq öyrənmişdir" [4, s.237].

Məsihi də böyük sələfi kimi yazır ki, eşq və məhəbbət dərdi elə bir dərddir ki, ondan qurtulmağın yeganə yolu canı qurban etməkdir.

*Dustlar, bir dərd imiş eşqü məhəbbət dərdi kim,
Olmayan candın xilas olmas imiş andın xilas* [6, s.88].

Şair fələkdən şikayət edir ki, canına hicran dağı çəkib, könlünü qəm oduna yandırır:
*Ey fələk, canımğa qoydun daği-hicran aqibət,
Eylədin qəm utiğə könlümni büryan aqibət!* [6, s.64]

Ümumi təsirdən başqa Məsihi Divanında Füzuliyə birbaşa yazılmış nəzirələrə də rast gəlirik. Məsələn, Məsihinin “Görüb” rədifli qəzəlinin Füzulinin eyni rədifli qəzəlinə nəzirə yazıldığını ehtimal etmək olar.

Məhəmməd Füzuli:
*Ol ki, hər saat gülərdi çeşmi-giryarım görüb,
Ağlar oldu halıma birəhm cananım görüb* [5, s.39].

Məsihinin qəzəlində maraqlı qarşılaşdırmalar vardır. Məsələn, qəzəlin aşağıdakı beytində şair zərrə ilə parıldayan Günəşi, qönçə ilə sevgilinin gülən dodaqları qarşılaşdırılır. Maraqlıdır ki, burada bənzətmələr müvafiq olaraq can və qan üzərində aparılır.

*Zərrə tək bitab olur can mehri-tabanın görüb,
Qönçə tək bitab bolur qan ləli-xəndanın görüb* [6, s.62].

Məsihi Divanının sənətkarlıq xüsusiyyətləri. “*Bədi əsərin müvəffəqiyyəti sənətkarın poetik sözün incəliklərindən, səsləniş xüsusiyyətlərindən, mənə genişliyi və imkanlarından nə dərəcədə məharətlə istifadə etməsindən və artıq sabitləşmiş, qəlibləşmiş məcaz və təşbəhlərə yeni rəng, yeni çalar vermək bacarığından asılıdır. Bu işdə o sənətkar daha çox uğur qazana bilir ki, o, sözün daxili, sətiraltı mənası ilə zahiri, səsləniş gözəlliyini vəhdətdə verməyi bacarır*” [3, s.84]. Qədim və orta əsrlərdən başlayaraq şeir-sənət biliciləri məcazi mənadan və hikmətdən uzaq olan sözü bədi sənət nümunəsi hesab etməmişlər. Poetika biliciləri yalnız sözü məqsədə boyun əydirməkdə, onu qələmlə mum kimi istədiyi şəklə salmağı bacaran, şəkli mənaya tabe etdirən söz əhlini əsl sənətkarlar hesab edirdilər. Azərbaycan ədəbiyyatı bu baxımdan görkəmli söz ustalarının yaradıcılığı ilə zəngindir. Məsihi də klassik Şərq poetika elminin sirlərinə yaxşı bələd olan sənətkar kimi zəngin söz xəzinəsinin inci və gövhərlərini böyük ustalıqla sapa düzməyi – şeir qəlibinə salmağı bacarırdı.

*Seyd etgəli dili-mürğin səyyadi-qəza guya,
Xalun bilə zülfünü danə bilə dam etmiş* [6, s.86].

Məlumdur ki, poeziyada sevgilinin zülfü əsasən gecə ilə (qara rənginə görə) və ilan ilə (hörülmüş) assosiasiya edilir. Zülfün tələyə və bununla yanaşı, sevgilinin xalının isə aşiqin könül quşunu aldadıb tələyə salan dənə bənzədilməsi yenidir, maraqlıdır və oxucunun bədi zövqünü oxşayır. Şair deyir ki, könül quşun ov etməyə başlayandan qəzavü qədrin ovçusu xalını dən, saçlarını isə tələ etmişdir. Bənzədilən obyektlər həm zahirən, həm də mahiyyət etibarilə olduqca oxşarırlar. Aşiqin diqqətini ilk cəlb edən detal məhz məşuqənin üzündəki xal olduğu kimi, onu sevgilisinin əsirinə çevirən, tora salan da məhz zülfləri olur.

Gördüyümüz kimi, ənənəyə nə qədər bağlı olsa da, Məsihinin qəzəllərində orijinal təsvir və ifadə vasitələrinə rast gəlirik. Bənzətmə sənətində, maraqlı təşbihlər yaratmaqda Məsihi sələflərinin ədəbi məktəbinə xas cəhətləri davam və inkişaf etdirmişdir.

Məsihi qəzəllərində maraqlı və orijinal hüsni-təlillərə də rast gəlirik. Aşağıdakı beytdə şair sevgilisinin əlini xına ilə boyamasının özünəməxsus səbəbini açıqlamışdır. Aşiqinə zülm

edən sevgili əlinə xəna yaxmışdır ki, onun qanını tökən zaman əli qana boyananda heç kim bunun fərqiə varmasın.

*Ol səbəbdən əllərinə qatilim yaqmuş həna,
Kim tökə qanımını vü heç kim güman qılmay anqa [6, s.56].*

Və yaxud aşağıdakı beytdə şair vəfasız sevgilinin üzünə çəkdiyi qara xalın bəzək, süs, ziynət üçün deyil, məhz onun gününü qara etmək qəsdilə edildiyini yazır:

*Sanmayınız kim zib için yüzünqə vurmuş xal kim,
El-günün qılmış qəra bu rəng ilə ol bivəfa [6, s.56].*

Məsihi qəzəllərindəki tosif və ya bədii təyinlər daha çox həm milli qəlib olan birinci növ təyini söz birləşmələri, həm də əcnəbi qəlibdə, yəni izafət tərkibi daxilində işlənməsinə görə diqqəti cəlb edir:

*Sürmə irməz kim çəkibdür nərgisi-xunriziğa,
Natəvan mərdümlərinin qanına qılmış göz qəra [6, s.57].*

Bir necə poetik fiqurun məharətlə işləndiyi bu beytdə şair deyir ki, sevgilinin gözlərinə çəkdiyi sürmə deyil. "Nərgisi-xunriz" ifadəsilə sevgilinin nərgiz gülünə bənzətdiyi gözlərini qanıçən, qantökən, "natəvan mərdümlərin" birləşməsində isə zəif, taqətsiz, gücsüz təyinlərdən istifadə etməklə həm təzad yaratmış, həm də söz oynatmaq bacarığı sərgiləmişdir.

Məsihi təzad yaratmaqda da məharət göstərmişdir. Şair tikan və gül sözlərinin yaratdığı ziddiyyətdən istifadə edərək yarsız halının necə olduğunu təsvir edir. Sevgilisindən ayrı gülşəndəki güllər də onun gözünə tikan kimi görünür:

*Gülşən sarı gər güzar qılsam,
Gül olsa gözümə xar, sinsiz [6, s.82].*

Nəticə

Məsihi şeirlərinin mövzu dairəsi və sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, təbii ki, geniş, əhatəli və dərin tədqiqat tələb edir və bir məqalədə bütün bunları tam əhatə etmək mümkün deyildir. Şairin şeirlərində yuxarıda göstərilən poetik fiqurların müxtəlif növləri ilə yanaşı, bədii xitab, bədii sualın da maraqlı örnəklərinə rast gəlirik.

ƏDƏBİYYAT

1. Araslı Həmid. Məsihi. // H.Araslı. Azərbaycan ədəbiyyatı: tarixi və problemləri. Bakı, "Gənclik", 1998, səh. 545-556.
2. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Altı cildə. III c. Bakı, "Elm", 2009. 736 səh.
3. Bədəlova Təhminə. Məhcür Şirvaninin həyat və yaradıcılığı. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru almaq üçün təqdim edilmiş Dissertasiya. Əlyazması hüququnda. Gəncə, 2012. 175 səh.
4. Mahmudova Aynurə. Məsihi yaradıcılığında Füzuli təsiri. // AMEA Məhəmməd Füzuli ad. Əlyazmalar İnstitutu, "Filologiya məsələləri", № 1. Bakı, "Elm", 2019, səh. 237-242).
5. Məhəmməd Füzuli. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Şərq-Qərb", 1992. 384 səh.
6. Məsihi. Divan. Ön söz, tərtib, açıqlamalar və sözlüyün müəllifi Əlyar Səfərli. Bakı, "Elm", 2012.
7. R.Azadə. Azərbaycan epik şeirinin inkişaf yolları (XII-XVII əsrlər). Bakı, 1975.
8. R.Azadə. Məsihi və onun "Vərqa və Gülşah" məsnəvisi (Eyni adlı iki əsərdə qarşılaşdırma və müqayisələr fonunda). // R.Azadə. Mənəvi dünənimiz bu günün işığında. Bakı, "Elm", 2011, səh. 429-440.

9. Səfərli Əlyar. Məsihi. Bakı, “Gənclik”, 1992. 231 səh.
10. Səfərli Əlyar. Məsihi. // Məsihi. Divan. Bakı, “Elm”, 2012, səh. 3-42.
11. Səfərli Əlyar, Xəlil Yusifli. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (qədim və orta əsrlər). Bakı, Ozan 2008. 696 səh.

Гюльчин БАБАЕВА
Доктор философии, доцент

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ И ТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ДИВАНА МЕСИХИ РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: Месихи, Диван, газель, незире, тема, философия любви, поэтические фигуры

Творчество азербайджанского поэта Месихи является одной из редчайших поэтических шедевров в сокровищнице азербайджанской поэзии 17 века. Эпические и лирические произведения поэта отражают свойственные только ему особенности в азербайджанском классическом наследии. Хотя Месихи и прославился как автор поэмы «Варга и Гюльша», но Диван поэта написанный в лирическом жанре отличается с точки зрения содержания и творчества своими красивыми и достойными литературными примерами созданными поэтом. Очень важно для исследователей изучающих поэтику и эпоху 17 века изучение лирических произведений поэта их поэтические особенности. Почти во всех тюркских и персидских тезкире созданных после 17 века занимают своё достойное место свойственное только Месихи его лирическое газели.

Хотя в Диване Месихи художественные образы отражены в любовно-лирическом мотивах, но здесь можно встретить религиозное, общественное, дидактико-воспитательное содержание, а также можно встретить газели обличающие социальные недостатки своего времени. Поэтические особенности этих произведений показывают, что у Месихи были глубокие познания в литературно – культурном наследии прошлых веков. Он глубоко вник в науку поэтики, хорошо изучил использование поэтический фигур.

Изучая язык произведений Месихи можно прийти к выводу, что Месихи сыграл большую роль в развитии азербайджанского языка в период между творчеством Мухаммада Физули и Молла Панах Вагифом.

В этой статье изучаются поэтические особенности Дивана Месихи на основе художественных материалов.

Во время исследования использован метод историко – сравнительного анализа.

SUBJECT MATTER AND ARTISTIC FEATURES OF "DIVAN" BY MASIHI
SUMMARY

Key words: Məsihi, divan, ghazal, imitative poem, subject, philosophy of love, poetic figures

One of the precious pearls in our poetry treasure is the creative work of the Azerbaijani poet Məsihi, who lived in the 17th century. The epic and lyrical works by the poet reflect the unique characteristics of our classical legacy. Although Məsihi is most commonly recognized in our literature as the author of "Varga and Gulsha", the poet's Divan demonstrates that he created beautiful and priceless literary examples in the lyrical genre in terms of both content and artistry. From the perspective of studying the stage of classical Azerbaijani poetry that took place in the 17th century, the study and examination of the subject matter and poetic elements of the poet's lyrical works are significant. The ghazals with gentle soul by Məsihi can be found in Turkish and Persian tazkiras that were written after the 17th century.

Məsihi's Divan contains primarily romantic-lyrical, artistic scenarios but there are also ghazals with religious, social, educational, and didactic themes that highlight societal ills of that time. Poetic elements of these works indicate that the author has thoroughly investigated the literary and cultural legacies of his predecessors, as well as the peculiarities of the development of artistic figures and the secrets of the science of poetics. It is evident from the language study of Məsihi's works that the poet contributed particularly to the growth of the Azerbaijani literary language in the period after Muhammad Fuzuli and before Molla Panah Vagif.

The paper examines subject matter and poetic elements of Məsihi's Divan on the basis of artistic materials. The study applied hermeneutic and historical-comparative approaches.

Daxil oldu: 12.05.2024-cü il